idrottsforum.org/recensioner
IDROTTSVETENSKAP · LÄRARUTBILDNINGEN · MALMÖ HÖGSKOLA

Languages on this page: English Go for it!

ISSN 1652–7224 ::: Publicerad den 6 juni 2010
Utskriftsvänlig pdf-fil
Läs mer idrottssociologi på idrottsforum.org
Läs mer idrottspsykologi på idrottsforum.org

Teorin om social identitet utvecklades av Henri Tajfel and John Turner, och bygger på föreställningen att människan inte har en utan flera identiteter som svarar mot allt vidare cirklar av gruppmedlemskap och åtföljande identifikation. Den centrala tanken är att människor tenderar att söka gruppmedlemskap för att uppleva trygghet i den egna identiteten, men att medlemskap i en grupp inte räcker för att bygga och bejaka självkänsla. För starkare självkänsla måste man tro att man är i rätt grupp, vilket skapar behovet av en positiv åtskillnad från andra grupper. Det hela bygger således i stor utsträckning på kategorisering – av sig själv och andra – in i grupper, men dessutom spelar identifieringen stor roll, primärt för att förstärka självkänslan, liksom jämförelsen med andra grupper, att se tydliga och positiva skillnader mellan den egna gruppen och identiteten i förhållande till andra individer och grupper. Idrotten erbjuder ett kraftfullt kluster av kategorier och grupper när det gäller socialt identitetsskapande, och det finns en hel del forskning kring olika idrotter och sociala identiteter. I en nyutkommen antologi, *Sport and Social Identities*, sammanställd av John Harris och Andrew Parker (Palgrave Macmillan), diskuteras social identitet i förhållande till olika sportsliga kategorier, till exempel paralympier, kvinnliga fotbollspelare, muslimska män, idrottspsykologer. Vi gav denna sociologiska och socialpsykologiska tungviktare till Mats Franzén och bad om ett omdöme. Kunnigt och kritiskt går han igenom de olika bidragen och hans grundliga recension formar sig till en nyttig läsarhandledning till en inte oäven men inte heller klanderfrifri studie kring idrott och sociala identiteter.

Identitetsskapande genom idrott

Mats Franzén
Institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala universitet

John Harris & Andrew Parker (red)
Sport and Social Identities
182 sidor, hft.
Basingstoke, Hamps.: Palgrave Macmillan 2009
ISBN 978-0-230-53528-2

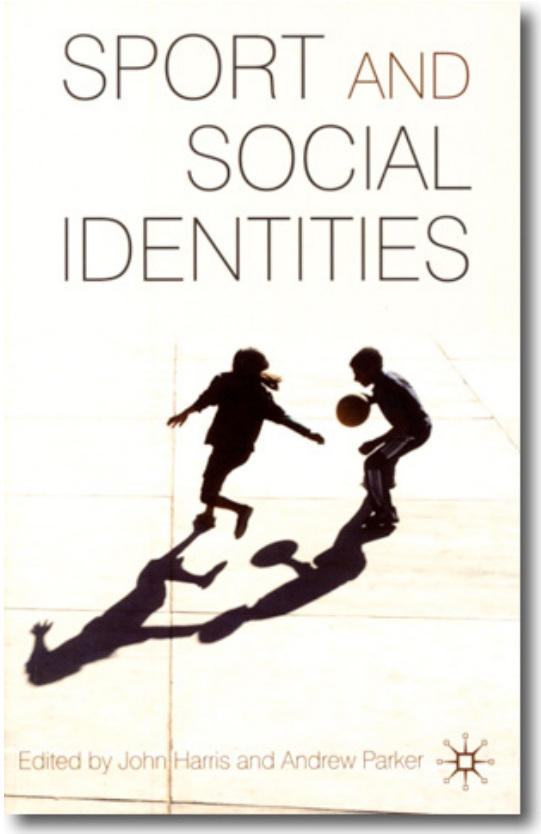

Behöver vi en bok till om identitet? Frågan infann sig snabbt när jag höll den här boken i handen för första gången. Böcker från senare år med identitet i titeln råder det ju ingen direkt brist på, så frågan är berättigad. Ett välvilligt svar verkar dock rimligt i det här fallet. Även om de identiteter som behandlas i boken spänner över ett vitt fält inom sportens värld – från paralympiker och sportmedicinare till fotbollsspelande kvinnor, män i en muslimsk skola, den metrosexuella identiten, sportens kändisskap och löparen Sydney Maree – handlar det om *sociala* identiter. Boken ger ett sociologiskt perspektiv på sitt ämne. Identitet blir då inget som man bara väljer hipp som happ, utan blir en fråga om likheter och skillnader genom sociala processer där medlemskap, bekräftelse och identifikation spelar in på ett påtagligt, inte sällan motsägelsefullt sätt, som bokens redaktörer, John Harris och Andrew Parker, framhåller i introduktionskapitlet och som flera av bidragen demonstrerar. Identitet utspelas då i skärningspunkten mellan det inre och det yttre, mellan egen- och

främmandeidentitet (mitt översättningsförslag till *self and public image*). Att boken sedan ställer sporten i centrum för intresset behöver kanske inte tilläggas, men det handlar alltså om de identifikationer som sportens praktiker möjliggör eller tillhandahåller, individuellt men framförallt kollektivt. Sporten – eller bättre: olika sportgrenar, vilket det finns skäl att återkomma till – erbjuder här rika möjligheter, som redaktörerna framhåller i sin diskussion av några tyngre anglo-amerikanska bidrag till temat. Vad som gör antologin lovvärd är vidare att redaktörerna har försökt samla ihop de utlagda trådarna i ett slutord – vilket antologier inte brukar vara bortskämda med, hur spretiga de än må vara.

Innan jag kommer dit, är det dock på sin plats med några ord om bokens innehåll. Grant Jarvies bidrag skiljer sig från resten i sin allmänna hållning till ämnet. Medan bokens övriga bidrag vart och ett diskuterar ett konkret fall, är Jarvies syfte att mer generellt ventilera identitetsbegreppet, enkannerligen identitetspolitiken, kritiskt. Kruxet som Jarvie ser det är att förena identiteternas sammansatta mångfald med deras samfällda erkännande; risken här är ju att identitetspolitiken reifierar identiterna. I förlängningen härav lurar sedan separatism, konformism och intolerans, menar Jarvie. Som jag läser honom är Jarvie ute efter den globala sportens demokrati: sporten som en delad men inte kluven värld. Det svåra är att det förutsätter den rättvisa som ligger i att skillnaderna mellan utövarna blir erkända. Att detta universella dilemma gäller också sportens värld kan framstå som självklart, men det blir det först när det formuleras, som här av Jarvie. I sin allmänhet skiljer sig Jarvies kapitel på gott och ont från de följande bidragen. Samtidigt som hans poäng är högst angelägen, inte minst i en värld som sportens, där konkurrensmomentet är konstitutivt, blir kapitlet till ett andra introduktionskapitel.

Av de mer specifika kapitlen, framstår några som särskilt intressanta. Ett av dem, skrivet av David Howe, undersöker förhållandet mellan sport, funktionshinder och identitet inom den paralympiska rörelsen. I den olympiska rörelsen förekommer klassiska grenar som boxning och brottning där de tävlande för att konkurrensen skall ske på lika villkor vägs in i olika viktklasser. I den paralympiska rörelsen gäller det nu generellt att de tävlande måste klassas, vilket visar sig vara en långt mer komplicerad historia än i brottning eller boxning. Klassningen avser här nämligen funktionshindrets art och grad. Kroppens betydelse för identitetsfrågan ställs därmed på sin spets. Även om funktionshindret för utövaren av en paralympisk gren kanske är lätt att ta för givet, ställer sig saken annorlunda för dem som inte deltar: för dem tenderar den paralympiska rörelsen i sin vilja att bemästra en viss gren snarare att reifiera just funktionshindret. Klassningen bekräftar det ju närmast rituellt. Nu ställer klassningen emellertid till förtret också inom den paralympiska rörelsen. Dels eftersom klassningen ofta gäller en sammanvägning av olika funktionshinder, vilket öppnar för en viss godtycklighet samt i förlängningen misstänksamhet mot medtävlare av att vara felklassade eller till och med ha lurat systemet till sin egen favör, dels eftersom goda resultat riskerar att leda till en omklassificering av utövaren i motsatt riktning. Hur göra en rättvis klassificering av förmågan i en gren när det samtidigt är den som står på spel i grenen? Konsekvenserna för sportutövaren blir lätt motsägelsefulla: framgången i en gren blir lättare erkänd för att den besegrar funktionshindret än medtävlarna. De förvägras därmed identiteten som högpresterande idrottskvinnor och –män.

Konsekvenserna för sportutövaren blir lätt motsägelsefulla: framgången i en gren blir lättare erkänd för att den besegrar funktionshindret än medtävlarna. De förvägras därmed identiteten som högpresterande idrottskvinnor och –män.

Icke funktionshindrade kvinnor möter det närmast omvända problemet när de spelar fotboll, även om konsekvensen blir närmast densamma. Vad de gör har svårt att erkännas i den engelska fotbollen, menar John Harris, beroende på att de återkommande jämförs med hur män spelar fotboll. Detta är en välkänd observation, även om den engelska fotbollen som Harris beskriver den framstår som impregnerad med tuff manlighet, vilken framhålls som typiskt för just lagsporter. För Harris bekräftas den manliga hegemonin av att de kvinnliga spelarna i ett collegelag som han följde under en längre tid undviker feministiska sätt att se på sin praktik. I sin konklusion framhåller han likväl och för läsaren kanske oväntat att fotbollen för kvinnorna ger möjligheter att skapa sig nya identiteter. Slutsatsen blir oväntad genom att Harris inte går in på dessa nya identiteter utan snarare uppehåller sig vid dem som tillskrivs kvinnorna av andra.

Farooq och Parkers studie av sportens roll för unga mäns identitetsarbete – vilket just är vad det handlar om även om de inte använder den termen – i en muslimsk skola i England bjuder oss mer oväntade och därför viktigare observationer. Det intressanta med detta bidrag ligger i att det ägnas förhållandet mellan sport, maskulinitet och religion för unga muslimer, vilket till skillnad vad som gäller för kristendom – exempelvis genom *muscular christianity* – är ett förvånansvärt oundersökt ämne. Eftersom undersökningen är gjord efter 11 Septemberhändelsen, utspelas detta förhållande under för den muslimska skolan och dess elever pressande villkor – inte minst genom media har negativa främmandeidentiteter av muslimer frekvent kommunicerats. Även om religionen står för skolans högsta värde, intar sporten en viktig roll där för utbildningen av den gode muslimske mannen. För den unge muslimen är det viktigt att sörja om sin egen kropp och till det blir fysisk fostran och idrott viktiga medel. Nu visar sig detta kunna ske på olika sätt och med skilda implikationer för identiteten. Så kan sporten användas till att nå avspänning, kroppsligt och mentalt, genom att ge utlopp för olika spänningar; sporten blir ett medel för att bygga det rationella jaget utanför sporten. För andra blev sporten en väg till det disciplinerade jaget, en idealiserad maskulin identitet, mentalt och fysiskt stark, utanför såväl som inom sporten. Förhållandet mellan dessa

två identiteter kunde med fördel ha problematiserats av författarna: står de måhända mot varandra, eller kan den förra identiteten föra vidare till den senare? En tredje identitet kunde också utvecklas med sporten hjälp – det förenade jaget – även om färre unga muslimer prövade den vägen; det förenade jaget sökte enhet med andra muslimer – och för den blev därför lagidrotter viktiga – *och* med Allah. Överhuvudtaget vore förhållandet mellan dessa tre jag en intressant fråga att gå vidare med, förslagsvis i en longitudinell undersökning.

Sporten har nu betydelse inte bara för utövarnas eller supportrarnas identitet, utan också, som Nancy Theberge visar, för idrottsmedicinarnas professionella identitet – och särskilt då vid stora tävlingar som OS där mycket prestige (och pengar) står på spel. Då riskerar den medicinska professionaliteten nämligen att naggas i kanten, vilket kanske inte är så förvånande eftersom de som jobbar med atleternas kroppar deltar som en del av ett team. En del av dem förnekade nu att de tänjde på gränserna, vilket visar just hur kontroversiellt detta är. I sig är detta ett intressant bidrag, även om dess bäring på problemet sport och identitet kanske inte är helt centralt.

Återstående tre bidrag ställer alla förhållandet mellan sport och identitet i fokus men på sätt som kanske inte så många idrottsutövare har kunnat få erfarenhet av. Sådana erfarenheter kan emellertid vara av betydande intresse teoretiskt. Fallet Sydney Maree handlar om bara en person, en framgångsrik svart sydafrikanske löpare, som började sin karriär under apartheidregimen, vars idrottare dessutom utsattes för bojkott internationellt, men han lyckades emigrera till och tävla för USA. Fallet ställer naturligtvis Marees egenidentitet på betydande prov, från karriärens början till dess slut. På OS 1984 representerade han således USA, men han kunde se sig som varken sydafrikan eller US-amerikan. Han motstod således den vanliga US-amerikanska immigrantberättelsen och kunde förmodligen inte annat. Han tävlade för sig själv, för att bekräfta sin person, varken mer eller mindre.

Elitidrottens värld har få sportutövare kunnat få egna erfarenheter av. Nu tenderar dessutom en grädda att utkristalliseras också inom eliten, inte genom extraordinära prestationer utan av andra, mer mediala skäl. Två av bidragen tar avstamp i detta förhållande. Ett av dem uppmärksammar en tack vare media emergent sexualitet: den identitetsmarkör som i billig översättning till svenska kan kallas för metrosexuell: ett slags manlig narcissism som ådagaläggs i marknadsföringen av vissa produkter och tjänster med hjälp av idrottsstjärnor. Ett av de första exemplaren av detta fenomen är David Beckham (England), men det finns fler, om än inte särskilt många, som rugbyspelaren Gavin Henson (Wales). En fråga här är om vi ser en feminisering av den manliga sportidentiteten. Ben Clayton och John Harris är försiktiga för att inte säga ovilliga till att leverera ett jakande svar på frågan. Ett betydande machomotstånd föreligger exempelvis här. Till det lägger författarna bland annat observationen att metrosexualiteten är förenlig med den hegemoniska maskuliniteten – även om den inte varit den uttryckliga måttstocken för maskuliniteten i fotbollens eller rugbyns värld. Om nu metrosexualiteten alls skall tas på allvar, så blir den obesvarade frågan vad den gör med bastioner av arbetarklassmanlighet som exempelvis den engelska fotbollen.

Om nu metrosexualiteten alls skall tas på allvar, så blir den obesvarade frågan vad den gör med bastioner av arbetarklassmanlighet som exempelvis den engelska fotbollen.

Idrottsstjärnan reser också identitetsfrågor av legal natur. Andrew Parker diskuterar sportcelebritetens rätt till sin image. Får vem som helst använda en bild av till exempel Justine Henin eller är det att se som ett slags varumärkesintrång? Parkers kapitel är intressant därför att det – till skillnad från övriga bidrag – gör England till ett avvikande fall. Att han inte kan undersöka denna rätt och göra den engelska erfarenheten universell genom den avkontextualiseirng som är så vanlig bland angloamerikanske forskare om förhållanden i den egna nationen, det beror naturligtvis på att han inte kan trolla bort det för England egendomliga förhållandet att frågor av detta slag har att hanteras i *common law*. Hans slutsats är intressant och rimlig: att den sociologiska analysen i högsta grad kan visa sig rättsligt relevant. Men slutsatsen kanske gäller i synnerhet där *common law* gäller – vilket en hel del talar för – men inte den europiska kontinenten med sin mer formellt rationella rätt (för att tala med Max Weber)?

Idrottsstjärnorna ger alltså upphov till intressanta identitetsfrågor, inte minst tack vare den medialiserade värld som vi kommit att bebo. Mitt intryck efter att ha läst den här antologin om sport och identitet är ändå att de stora identitetsfrågorna om klass, genus, etnicitet och sexualitet för att nu inte tala om funktionshinder fortsatt är de verkligt angelägna när det handlar om sport. Men jag saknar också några identitetsrelevanta frågeställningar. En sådan gäller erfarenheten av att förlora. Om det är något som idrottare, i synnerhet de som tävlar individuellt, får lära sig förutom målmedvetenhet är förmågan att ta inte en utan återkommande förluster (om det nu inte är den viktigaste aspekten av målmedvetenheten). Vad betyder det inom sportens värld men även för livet utanför idrotten för identiteten? En annan gäller vad skillnaden mellan olika sportgrenar betyder för identitetskonstruktionens villkor. I flera bidrag framhålls exempelvis att det är något särskilt med lagsporter, men utan att vad som särskiljer dem från individuella grenar behandlas. Med tanke på att de flesta grenar är impregnerade med föreställningar om inte minst klass och genus, är detta en verklig brist i en antologi om sport och identitet – eller förhoppningsvis ämne för en kommande.

Frågor av detta slag kunde med fördel ha dragits samman i utgivarnas efterord till antologin. Att de väljer att dra samman några trådar höjer ändå värdet av antologin. Sålunda finner de stöd i flera av bidragen till Jarvies skepsis till identitetspolitik: ju starkare den betonas, desto mer riskerar sportens fält att fragmentariseras, skriver de. De poängterar också institutionernas roll för identiteternas tillblivelse, att detta alltså inte är något gottköpsaktigt val på

en marknad, utan en maktfråga. För den enskilda atleten kan detta bli en mental kamp – fallet Sidney Maree gör detta plågsamt tydligt, men han är alltså inte ensam. Medias betydelse för den samtida elitidrotten understryker detta genom sin kraft att tillskriva personer diverse identiteter (det samtida skvallret och ryktesspridningen är i hög grad något medialt). Slutligen framhåller redaktörerna att identiteten till stor del handlar om tid och rum, att sammanhanget gör skillnad, vilket de olika bidragen till antologin gör klart. I det kan jag bara instämma, men med tillägget att vad som behövs är en undersökning av dess variationer kopplat till olika sportgrenar för ett mer systematiskt svar på frågan om förhållanet mellan sport och identitet.

© Mats Franzén 2010.

Hitta bästa pris på boken hos Prispallen.se

Kjøp boken fra Capris.no

Sammenlign priser på bogen hos Pensum.dk

Buy this book from Amazon.co.uk

Buy this book from Amazon.com